

Abdal Köprüsü-Bursa

orta kısmında, dışarı taşkın konsollara oturan bir kitâbe köşkü ile aynı taştan yontulmuş korkulukları vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâzım Baykal, *Bursa'da Tarihî Köprüler*, Bursa 1967, s. 11-15; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 174; G. Tunç, *Taş Köprülerimiz*, Ankara 1978, s. 11.

 SEMAVİ EYİCE

ABDAL KUMRAL

Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna ait menkıbelerde adı geçen Anadolu abdallarından biri.

Kumral Abdal adıyla da bilinmektedir. Âşıkpaşazâde'ye göre, Edebâli Osman Gazi'nin meşhur rüyasını tâbir edip kendisine padişah olacağını müjdelediği zaman Abdal Kumral ondan müjdelik istemiş, Osman Gazi de padişah olunca bu dervişe kılıcını vermişti. Rüstem Paşa'ya atfedilen *Tevârîh-i Âl-i Osman*'da Âşıkpaşazâde'deki rivayet aynen zikredilmekle birlikte, dervişin adı Durut veya Turgut olarak geçer. İdrîs-i Bitlisî'ye göre, Kumral Abdal Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan önce uçlarda yaşayan bir derviş mücahiddir. Ermeni Derbendi'nde rastladığı kırklardan birinden Osman Gazi'nin başına devlet kuşu konacağını öğrenince bu müjdeyi ona bildirir; o da kendisine kılıcını ve maşrapasını verir. Ayrıca İdrîs-i Bitlisî, Osman Gazi'nin, padişah olunca Kumral Abdal'a Ermeni Derbendi'nde bir zâviye yaptırıp buraya köyler ve tarlalar vakfettiğini bildirdiği gibi, bu zâviyenin kendi zamanında mevcut ve meşhur olduğunu da ilâve eder.

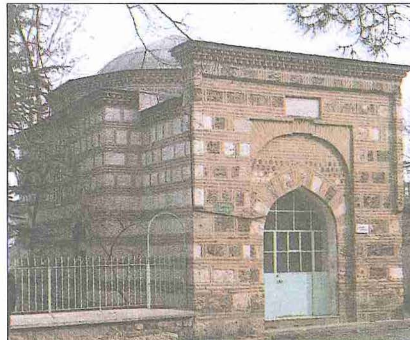
İdrîs-i Bitlisî'ye dayanan Müneccimbaşı ise Abdal Kumral'ın Yenişehir taraflarında yaşadığını ve kâfirlerle gazâ ettiğini ifade eder. Ayrıca Osman Gazi'nin bu dervişe Yenişehir civarında bir zâviye yaptırıp buraya köyler ve tarlalar vakfettiğini de söyler.

BİBLİYOGRAFYA :

Âşıkaşazâde, *Târih* (nşr. Âlî Bey), İstanbul 1332, s. 6 vd.; *a.e.* (nşr. F. Giese), Leipzig 1929, s. 10 vd.; İdrîs-i Bitlisî, *Heşt Behişt*, İÜ Ktp., FY 225, vr. 31ª-33ᵇ; Rüstem Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, İÜ Ktp., TY 2438, vr. 29ª; Müneccimbaşı, *Sahâifü'l-ahbâr*, İstanbul 1285, III, 267; Hammer (Atâ Bey), I, 90; Necib Âsım – Mehmed Ârif, *Osmanlı Tarihi*, İstanbul 1335, s. 574; M. Fuad Köprülü, "Abdal Kumral", *Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul 1935, I, 58.

 ORHAN F. KÖPRÜLÜ

Abdal Mehmed Türbesi-Bursa

ABDAL MEHMED

II. Murad devrinde Bursa ve çevresinde yaşayan Anadolu abdallarından biri.

Hayatına dair kesin bilgi yoktur. Hakkında teşekkül eden menkıbelerden Emîr Sultan'ın (ö. 833/1429) çağdaşı olduğu ve onunla sohbet ettiği anlaşılmaktadır. Baldırzâde, Abdal Mehmed'in ölümünden sonra da kerametlerinin devam ettiğini söyleyerek onun Molla Fenârî ile ilgili bir menkıbesini nakleder. *Menâkıb-ı Eşrefzâde*'de Eşrefoğlu Abdullah-ı Rûmî'nin (ö. 874/1469) Abdal Mehmed'in himmet ve feyziyle velîlik mertebesine eriştiği anlatılır. Bir rivayete göre Abdal'ın mekânı Hacı İbrâhim adlı saf bir adamın dükkânıdır. Abdal Mehmed'in himmetiyle zengin olan hacı İbrâhim, onun adına Abdal Camii'ni, kendi adına Gökdere semtindeki mescidi yaptırmış ve daha başka vakıflar da tesis etmiştir. Menkıbelerin ışığında Abdal Mehmed'in XV. yüzyılın ilk yarısında vefat ettiği söylenebilir. Abdal Mehmed adına Bursa'da II. Murad tarafından yaptırılan cami, çeşmesi, türbesi ve hazîresiyle birlikte bugün de varlığını muhafaza etmektedir.

Söz konusu Abdal Mehmed'den başka, Orhan Gazi zamanında yaşayıp Bursa'nın fethiyle ilgili menkıbesi bulunan Abdal Murad'ın oğlu olan bir Abdal Mehmed daha vardır. Bunun mezarı, 1933'te yıktırılan babasına ait zâviyenin hazîresindedir.

BİBLİYOGRAFYA :

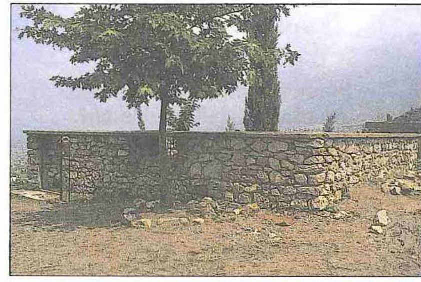
Abdullah Veliyyüddin Burûsevî, *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, İÜ Ktp., TY 270, vr. 8ᵇ; Baldırzâde, *Ravza-i Evliya'*, Bursa Eski Eserler Ktp., Orhan, 1018, s. 9-10; İsmâil Belîğ, *Güldeste*, Bursa 1302, s. 216; Kâzım Baykal, *Bursa ve Anıtları*, Bursa 1950, s. 113; M. Fuad Köprülü, "Abdal Mehmed", *Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul 1935, I, 59.

 SÜLEYMAN ULUDAĞ

ABDAL MURAD

Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna ait menkıbelerde adı geçen Anadolu abdallarından biri.

Güldeste sahibi Belîğ'e göre Abdal Murad, Bursa'nın fethinden önce Buhara'dan Bursa'ya gelen kırk abdaldan biridir. Bursa'nın fethinde (1326) Orhan Gazi'ye yardım etmiş, fetihten sonra vefat edince bugünkü türbesinin bulun-

Abdal Murad Hazîresi-Bursa

duğu yere defnedilmiştir. Menkıbelere konu olan kocaman kılıcı ile yılan şeklindeki tunç topuzunun XVII. yüzyılda türbede bulunduğu söylenmekte ise de XIX. yüzyılın sonlarında bunların ortadan kalktığı anlaşılmaktadır. Avrupalı seyyahlara dayanarak bilgi veren Hasluck ile Belîğ'in ve Evliya Çelebi'nin kılıçla ilgili rivayetleri farklıdır.

Evliya Çelebi, Abdal Murad adına Orhan Gazi tarafından yaptırılan tekkeye yine Orhan Gazi'nin binden fazla bakır kapkacak vakfettiğini, çevresinin bir mesire yeri olduğunu anlatırken, tekkenin o devirde Bektâşîler'in elinde bulunduğunu söyler. Âşıkpaşazâde ile *Şakāik Tercümesi*'nde farklı bilgiler bulunmakla birlikte, gerek bunlarda, gerekse Âlî ve Hoca Sâdeddin'de Abdal Murad'ın Hacı Bektâş-ı Velî ile olan münasebetine dair bir işaret yoktur. XX. yüzyılın başlarına kadar Bektâşî tekkesi olarak varlığını sürdüren Abdal Murad Tekkesi, XVII. yüzyılın ikinci yarısından önce Bektâşîler'in eline geçmiş olmalıdır. Türbe ve zâviyenin, Alacahırka semtinin yukarısında bulunan kireç ocağının üst tarafında bugün yalnızca kalıntıları vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Âşıkpaşazâde, *Târih* (nşr. Âlî Bey), İstanbul 1332, s. 200; Mecdî, *Şakāik Tercümesi*, İstanbul 1269, I, 34; Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârîh*, İstanbul 1279-80, II, 407; İsmâil Belîğ, *Güldeste*, Bursa 1302, s. 212; Hammer (Atâ Bey), I, 160-162; Bursa Coğrafyası (Coğrafya Encümeni Neşriyâtından), İstanbul 1927, s. 98, 158; F. W. Hasluck, *Christianity and Islam under the Sultans*, Oxford 1929, I, 230; M. Fuad Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1981, s. 339; a.mlf., "Abdal Murad", *Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul 1935, I, 60; Kâzım Baykal, *Bursa ve Anıtları*, İstanbul 1982, s. 71; V. Cuinet, *La Turquie d'Asie*, Paris 1984, IV, 129.

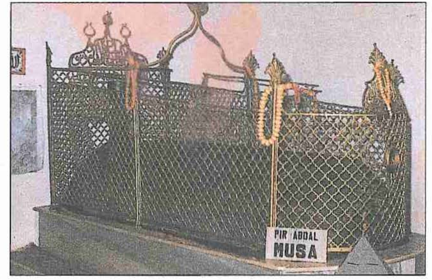

ORHAN F. KÖPRÜLÜ

ABDAL MÛSÂ

Menkıbeleri Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili rivayetlere karışan ve Bektâşî an'anesinde önemli bir yeri olan Anadolu abdallarından biri.

Abdal Mûsâ'nın gerçek şahsiyeti, tarihî diye ileri sürülen rivayetlerin menkıbe ve şahsî yorumlara dayanması dolayısıyla çok müphemdir. Belîğ'in, Bursa'nın fethinden önce Buhara'dan gelen kırk abdaldan biri olarak gösterdiği Abdal Mûsâ, Âşıkpaşazâde'de Bektâşî olarak zikredilir. Taşköprizâde, Âlî ve Hoca Sâdeddin gibi tarihçiler, onun Bursa'nın fethinde Sultan Orhan'la birlikte olduğuna ve Geyikli Baba ile aralarında yakın bir münasebetin bulunduğuna işaret ederler. Meşhur Bektâşî velîsi Kaygusuz Abdal'ın Abdal Mûsâ'dan icâzet alışı, *Kaygusuz Abdal Menâkıbı*'nda genişçe anlatılmaktadır. Bazı Bektâşî kaynaklarında ve Finike yakınlarındaki Kâfî Baba Tekkesi kitâbesinde Abdal Mûsâ "pîr-i sânî" lakabı ile anılmakta ve kurduğu tekke, Bektâşîliğin dört dergâhından biri sayılmaktadır. Bektâşî âyini icra edilirken çevreye serilen on iki posttan on birincisinin Ayakçı Şah Abdal Mûsâ Sultan Postu şeklinde adlandırılması, onun Bektâşîler arasındaki yerinin önemini göstermektedir.

Abdal Mûsâ ile ilgili rivayetler hem Teke (Antalya), hem de Bursa ve çevresinde teşekkül etmiştir. Bursa'daki Abdal Mûsâ ile Elmalı'daki Abdal Mûsâ'nın iki ayrı şahıs olduğu iddiası, Bursa ve Elmalı'da Abdal Mûsâ adına bağlanan iki ayrı türbenin varlığını açıklamak maksadıyla ortaya atılmış olmalıdır. Aslen Azerbaycan'ın Hoy şehrinden olan, pîrinin de Yatağan Baba adında meşhur bir velî olduğu kaydedilen Abdal Mûsâ ile ilgili an'ane ve menkıbelerin Bursa ve Teke gibi iki ayrı yörede yerleşmiş olmasını, yukarıdaki rivayetin takip ettiği seyri göstermesi bakımından ele almak daha doğru olur. Hükümet merkezi Bursa çevresinde doğan Abdal Mûsâ an'anesinin eskiden beri heterodoks (Sünnî olmayan) Türk oymaklarının yaşadığı Aydın taraflarına intikal ettiği ve yine o vasıta ile koyu bir Şiî-Bâtınî merkezi olan Teke civarına girerek yerleştiği söylenebilir. Bu tür inançlara bağlı Tahtacılar zümresinin buralarda yoğun olarak bulunduğu düşünülürse konu daha iyi anlaşılmış olur.

Abdal Mûsâ'nın kabri-Antalya/Elmalı

Abdal Mûsâ'nın tarihî şahsiyetini kısmen de olsa aydınlatabilecek iki belge vardır. Bunlardan birincisi, Denizli'de bir çeşmenin sağ duvarında bulunan ve harap bir tekkeye ait olduğu tahmin edilen 811 (1408) tarihli kitâbede eş-Şeyh Mustafa Abdal Mûsâ adının bulunmasıdır. Orhan Gazi ile birlikte Bursa'nın fethine katıldığı söylenen bir kimsenin bu tarihlerde hayatta olması düşünülemez. Fâtih devrinde Teke-ili'ne ait resmî bir belgede ise Finike yakınlarındaki Abdal Mûsâ Tekkesi'nden bahsedilmektedir. Burada zikredilen tekke, Finike yakınlarında bulunan ve kitâbesinden 1815'te tamir edildiği anlaşılan Kâfî Baba Tekkesi olmalıdır. Bu belge, adı geçen tekkenin XIV. yüzyıl ortalarında kurulduğunu göstermektedir. Elmalı'daki Abdal Mûsâ Tekkesi ise, Evliya Çelebi'nin de belirttiği gibi, XVII. yüzyıl ortalarında çok gelişmiş olup burada Ehl-i sünnet esaslarına bağlı üç yüzden fazla **mücerred*** derviş yaşamakta idi. Elmalı yakınlarındaki tekkenin Bektâşîliğin XVI. yüzyıldaki gelişmesinden sonra kurulduğu ve Abdal Mûsâ ile ilgili rivayetlerin yavaş yavaş Finike'den buraya intikal ettiği tahmin edilmektedir. Finike dergâhı ile ilgili rivayetlerin XVII. yüzyılda bile devam ettiği, Evliya Çelebi'deki bir kayıtta görülmektedir. Ustazâde Yûnus Bey'in verdiği bilgilerden, XVIII. yüzyıl sonlarından itibaren Girit Bektâşî şeyhlerinin Elmalı dergâhında yetiştikleri ve burasının XIX. yüzyılın ilk yarısında faaliyette olduğu anlaşılmaktadır. Yeniçeri Ocağı'nın ilgası ve Bektâşî tekkelerinin kapatılmasından sonra Nakşîler'in eline geçtiği tahmin edilen Elmalı Abdal Mûsâ Tekkesi'nin 1911'lerde harabe halinde olduğu, bir türbedarı bulunduğu, vakıf gelirlerinin de yılda otuz bin kuruşu geçtiği bilinmektedir.